

THE USAGE OF THE ELECTRONIC TEXTBOOKS FOR THE CONTROL AND THE EVALUATION OF THE STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENTS IN PHYSICS AT THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT OF THE I-II ACCREDITATION LEVELS

In the article the variant of organization and realization of laboratory work is examined on the topic «Verification of laws of successive and parallel connections of explorers» with the help of the computer technologies.

There is a necessity in teachers adaptation to the new conditions of work, roles and aims which are changing quickly in high educational establishments of the I – II levels of accreditation. The teacher is not a teller anymore, they better become helpers and instructors for the students.

Computer support is actual in carrying out the control and evaluation of the knowledge of students while their completing the laboratory tests under condition of deficit of time on the study of object.

Computer laboratory test must have research character and provide students skills and abilities, near to those that is got by an experimenter during implementation of ordinary laboratory or practical work.

Keywords: control and evaluation; computer technologies; laboratory work

УДК 371.671(075.3)

ДИДАКТИЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ КРИТЕРІЙ ЯКІСНОГО ПІДРУЧНИКА З ІСТОРІЇ ДЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

I. I. Смагін,

*доктор педагогічних наук, проректор з наукової роботи,
Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
e-mail: igsmagin@gmail.com*

У статті розглядається підхід до оцінювання функціональної ефективності шкільних підручників з історії з позицій вимог освітніх систем навчальних предметів. Зроблено висновок про доцільність використання запропонованого підходу авторами навчальної літератури та експертами під час апробації навчальної літератури в педагогічній практиці.

Ключові слова: підручник, функціональна ефективність підручника.

Постановка проблеми. Удосконалення якості шкільних підручників з історії для старшокласників є дієвим засобом поліпшення суспільствознавчої освіти учнів. Якість навчальної книги можливо визначити шляхом оцінюван-

ня її функціональної ефективності в межах освітньої системи навчального предмета. Актуальність цієї роботи обґрунтовується й тим, що для старших класів 11-річної школи необхідно створювати навчальну літературу на сучасних наукових засадах, які враховують насамперед вимоги компетентісно спрямованого навчання, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів у навчанні тощо [1, с. 160]. Натомість чинна система критеріїв і показників оцінювання, що пропонується експертам під час апробації як рукописів підручників, так і готових навчальних книг, на нашу думку, неповно визначає ці засади і потребує удосконалення.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз історико-педагогічної, історико-методичної, психолого-педагогічної літератури і дисертаційних досліджень проблематики підручників із шкільних суспільствознавчих предметів свідчить про те, що, незважаючи на низку праць, які стосуються теоретичних основ побудови такої навчальної книги, методики її використання в навчальному процесі (С. Агібалова, Б. Андрусин, М. Арцишевська, Р. Арцишевський, Т. Бакка, К. Баханов, В. Бернадський, Л. Бушик, В. Власов, Ш. Ганелін, А. Гуз, Н. Гупан, Г. Донської, П. Єрик, Ф. Коровкін, Л. Кулікова, Т. Ладиченко, М. Лисенко, Ю. Малієнко, П. Мороз, О. Наровлянський, О. Пометун, Т. Ремех, Л. Рябовол, В. Сотниченко, В. Степанков, О. Удод, Г. Фрейман, Т. Чубукова та ін.), оцінювання функціональної ефективності підручників з історії потребує додаткового розгляду.

Формулювання мети статті. Метою нашої статті є визначення показників дидактичного та методичного критеріїв оцінювання функціональної ефективності сучасних підручників з історії для старших класів загальноосвітніх шкіл.

Основна частина. Спроба визначити критерії якісного підручника повинна здійснюватися з урахуванням розуміння, що підручник є науково-методичним інноваційним продуктом, який уособлює в собі основні типологічні й видові особливості державної системи освіти та відповідної освітньої системи навчального предмета [2].

Як засіб навчання і носій його змісту підручник яскраво відображає основні характерні риси конкретної системи освіти, серед яких дослідники виокремлюють два основних типи: централізовану і децентралізовану.

Централізована система освіти характеризується єдиним центром державної освітньої політики, розгалуженою системою нормативно-правових актів що регламентують переважно більшість відносин в освіті і підручникотворенні, чіткою вертикаллю органів, що долучені до підручникотворення (наприклад, у сучасній Україні: обласні інститути ППО, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНУ, НАПН, МОНУ), контрольованою й уніфікованою стандартами і правилами системою підготовки і перепідготовки педагогів, котрі реалізують зміст освіти, формуванням змісту освіти переважно через державне замовлення, яке матеріалізується в державних стандартах та навчальних програмах. Держава здійснює контроль за підручникотворенням

шляхом встановлення санітарно-гігієнічних норм, поліграфічних стандартів, впровадження інституту грифування навчальної книги на відповідність державним вимогам, організації процесу творення книги та контролю за цим процесом, експертизи та апробації навчальної літератури, шляхом бюджетного фінансування книговидання, державним фінансовим контролем тощо. Відхилення від вимог стандарту і програм, вихід за прийняті в галузевій науці положення роблять підручник неконкурентноздатним на етапі державної експертизи та наступної легітимації, що здійснюється шляхом грифування і подальшого державного фінансування випуску накладу книги.

За таких умов шкільний підручник із суспільствознавства є результатом переважно державного замовлення, книгою, що «вписується» у значний обсяг нормативних вимог та за змістом і спрямованістю відповідає параметрам державної політики, панівної ідеології та уніфікованої методики навчання. «Споживачі» освіти підлаштовуються під запропонований формат подачі навчального матеріалу. Зрозуміло, що книга має враховувати вікові й психологічні особливості учнів та вимоги до основних форм навчання (за новим стандартом – урок і практичне заняття).

Децентралізована система освіти передбачає можливість встановлення основних параметрів (чого навчати, який зміст засвоювати, як навчати тощо) територіальним самоврядним одиницям, окремим навчальним закладам, громаді, яка може впливати на формування регіональної (територіальної) освітньої політики. За такого підходу (досвід СРСП 20-х років) виникає різноманіття навчальних книг за типом, формою, спрямованістю і змістом, які можуть конкурувати між собою і боротися за споживача освітніх послуг.

Саме за таких умов є доцільним і реально необхідним існування особистісно спрямованої парадигми освітньої діяльності, де зміст освіти є не зовні нормативно заданою величиною, а виявляється як внутрішній потенціал дитини, що потребує від педагога вивчення і супроводу у процесі розвитку та пошуку особистісних смислів. За такого підходу освітні стандарти, програми, нормативно визначені пріоритети недоцільні або відступають на задній план. На передньому – конкретна особистість з її життєтворчим потенціалом, внутрішніми смислами, переживаннями, мотивами тощо. Ця парадигма навчання спрямована не на пристосування людини до зовнішнього середовища, а на розкриття її сутнісних сил і внутрішнього потенціалу.

Зазначений підхід до освітньої діяльності відповідає викликам доби постмодерну і доцільний в умовах розвиненого громадянського суспільства та правової держави. Крім того, за умов децентралізації освіти, можуть існувати і такі освітні системи, які не передбачають використання уніфікованого підручника, оскільки орієнтуються на максимальну індивідуалізацію навчання (наприклад, Вальдорфська педагогіка, система Монтесорі тощо).

Очевидно, що підручник як засіб навчання і носій його змісту у двох розглянутих системах освіти чи у різних варіантах їх поєднання буде абсолютно різним.

Отже, основна вимога до ефективності навчальної книги – її відповідність параметрам державної системи освіти та освітньої системи навчального предмета.

Підручник як основне навчальне видання із систематизованим викладом змісту навчального предмета, що відповідає офіційно затвердженій навчальній програмі, використовується в межах освітньої системи навчального предмета. Параметри цієї системи створюють організаційно-педагогічні, дидактичні, методичні умови навчання, які впливають на формування наукового змісту предмета, на суспільне, політичне та соціально-економічне замовлення на якість освіти з предмета, на вимоги навчальних планів і навчальних програм до змісту предмета та ін.

Зазначена освітня система задає специфічний тип підручника і програмно-методичного забезпечення загалом. Підручник з історії або з правознавства повинен, з урахуванням предметно-наукових, психолого-дидактичних, методичних, гігієнічних і поліграфічних вимог до нього, забезпечити реалізацію унормованого змісту освіти задля досягнення нормативно сформульованої мети.

Нами було визначено 5 критеріїв функціональної ефективності сучасних підручників із історії для старшокласників у межах освітніх систем відповідних навчальних предметів:

- відповідність змісту і виховної спрямованості підручника державним вимогам до навчального предмета;
- предметно-наукова відповідність змісту підручника вимогам освітньої системи навчального предмета;
- дидактична відповідність підручника вимогам освітньої системи навчального предмета;
- методична відповідність підручника вимогам освітньої системи навчального предмета;
- поліграфічна і гігієнічна відповідність підручника вимогам освітньої системи навчального предмета.

Зрозуміло, що виявляється той чи інший критерій у конкретних показниках.

Щодо дидактичної відповідності підручника вимогам, то цей критерій має систему показників. Так, вимога доступності змістового наповнення підручника означає відповідність його рівню розвитку учнів, їхній попередній загальноосвітній підготовці і життєвому досвіду. Рівень доступності має бути таким, щоб учень міг успішно користуватися підручником для самостійного навчання. Також необхідно звернути увагу на вичерпність пояснень, наявність достатньої кількості прикладів, ілюстрацій, на чіткість і зрозумілість мови підручника. Авторам не слід зловживати складними синтаксичними конструкціями, що містять велику кількість слів.

Тексти підручника мають поєднувати ознаки наукового і науково-популярного стилів, містити інформаційний та емоційно-ціннісний компоненти

змісту. Важливою є діалогічність текстів підручника, побудова їх у формі бесіди з учнем, наявність звернень до читача, риторичних запитань тощо, що сприяє залученню школярів до активної роботи з навчальним матеріалом і спонукає до власних суджень, висновків, міркувань тощо.

При цьому слід звертати увагу на використання можливостей навчального змісту для позитивного впливу на формування почуття патріотизму, національної самосвідомості, інших моральних якостей особистості, її поглядів, переконань, гуманістичних цінностей, життєвих пріоритетів.

Уміщені завдання (запитання, вправи, задачі та ін.) повинні бути достатніми для досягнення передбачених навчальною програмою освітніх результатів; можливостей для здійснення диференційованого навчання; раціонального поєднання завдань репродуктивного і творчого характеру; їх внеску в розвиток умінь вчитися; утворення ними у їх сукупності дидактично доцільної системи.

Показниками дидактичної відповідності підручника вимогам освітньої системи нами визначені такі:

➤ відповідність рівню профілізації (стандарт, академічний, профільний) (за вимогами програми);

➤ відповідність підручника вимогам Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та навчальної програми з предмета щодо змісту і структури;

➤ врахування авторами поєднання особистісно-орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів до навчання;

➤ виконання підручником інформаційної, систематизуючої, стимулюючої, виховної, розвивальної, координаційної, самоосвітньої функцій та функцій закріплення матеріалу і самоконтролю;

➤ чіткість у методах викладення навчального матеріалу (індуктивний, дедуктивний, поєднання обох);

➤ доступність навчального матеріалу;

➤ співвідносність розділів посібника, параграфів з одиницями навчального часу (параграф – це закінчена норма засвоєння навчального матеріалу обсягом на один урок);

➤ структурна рівномірність частин підручника на основі показника нерівномірності;

➤ ефективна рубрикація параграфу;

➤ вимога щодо рівності обсягу параграфів у межах навчальної глави;

➤ наявність орієнтаційної та інструктивно-методичної передмови;

➤ наявність пояснення способів користування підручником для учнів і вчителів (у вступі чи передмові);

➤ наявність післямови: предметної або інструктивно-методичної;

➤ використання таблиць як важливого елемента апарату організації засвоєння;

➤ наявність покажчиків: предметного, алфавітного;

- наявність словника і бібліографії;
- зрозумілість, образність та емоційність мови викладу навчального матеріалу;
- дидактична доцільність системи завдань до навчального матеріалу підручника;
- наявність системи різнорівневих завдань до навчального матеріалу підручника і можливість їх вибору учнями та вчителями;
- наявність у навчальних матеріалах підручника різноманітних видів навчальної діяльності: вправ, практичних завдань, ігор, опитувань, проєктів;
- наявність завдань до параграфів підручника для організації групової, парної, індивідуальної роботи учнів з обов'язковою презентацією результатів роботи класу;
- придатність підручника для організації самоосвіти учнів.

Методичний критерій функціональної відповідності підручника вимогам освітньої системи предмета, виходячи з вимог навчальної програми та з результатів нашого вивчення методичних засад підручникотворення, виявляється в таких показниках:

- пояснення авторами запропонованих ними у підручнику методів навчальної роботи;
- можливість використання підручника під час застосування активних методів навчання;
- можливість використання підручника під час застосування інтерактивних методів навчання;
- побудова змісту і структури параграфів книги за принципами компетентісно спрямованого навчання;
- спрямованість матеріалів підручника на формування складових історичної предметної компетентності (хронологічна, просторова, інформаційна, мовленнєва, логічна та аксіологічна);
- спрямованість матеріалів підручника на формування міжпредметних та ключових компетентностей учнів;
- сприяння матеріалів підручника формуванню критичного мислення учнів на основі вправ на: порівняння, вибіркового аналізу, розпізнавання та виділення головного, встановлення взаємозв'язку, групування, класифікацію, узагальнення та систематизацію;
- наявність у підручнику питань (завдань) для забезпечення: репродуктивної, творчої, емоційно-ціннісної, рефлексивної діяльності учнів;
- наявність у підручнику ілюстрацій, які безпосередньо розкривають властивості предмета пізнання і заміняють словесний текст, які беруть участь у розкритті предмета пізнання нарівні з текстом і які обслуговують текст;
- формування змістом навчального матеріалу, методичним апаратом підручника інтересу до історії.

Висновки. Отже, запропонований підхід дає можливість рекомендувати сучасним авторам навчальних книг з історії, методистам, учителям-практикам дієвий спосіб оцінювання функціональної ефективності відповідності

рукопису навчальної книги або посібника, який апробується, вимогам чинної освітньої системи навчальних предметів історія України та всесвітня історія і дає змогу оцінити кожний підручник у порівнянні з іншими як за конкретними критеріями, так і в цілому.

Література

1. Пометун О. Шкільний підручник з історії : ознаки нового покоління / О. Пометун // Проблеми сучасного підручника [Зб. наук. праць] / Редкол. / В.М. Мадзігон (гол.ред.). – К. : Педагогічна думка, 2000. – [Вип. 4]. – С. 159-166.

2. Смагин І. Методологічні засади аналізу теорії і практики шкільного підручникотворення з суспільствознавчих навчальних предметів / Ігор Смагин [Електронний ресурс] // Народна освіта. – 2009. – №2 (8). – Режим доступу до журналу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/>.

References

1. Pometun O. Shkilnyi pidruchnyk z istorii : oznaky novoho pokolinnia [History Textbooks: signs of a new generation] (2000) Problems of a modern textbook. Collection of scientific papers; 4, pp. 159-166.

2. Smagin I. Metodolohichni zasady analizu teorii i praktyky shkilnoho pidruchnykotvorennia z suspilstvoznavchykh navchalnykh predmetiv [Methodological analysis of the foundations of the theory and practice of school textbooks on social science subjects] (2009) Public Education; 2(8), available in the electronic resource: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/>.

Смагин И. И.

ДИДАКТИЧЕСКИЙ И МЕТОДИЧЕСКИЙ КРИТЕРИИ КАЧЕСТВЕННОГО УЧЕБНИКА ПО ИСТОРИИ ДЛЯ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

В статье рассматривается подход к оценке функциональной эффективности школьных учебников по истории с позиций требований образовательных систем учебных предметов. Сделан вывод о целесообразности использования предложенного подхода авторами учебной литературы и экспертами во время апробации учебной литературы в педагогической практике.

Ключевые слова: учебник, функциональная эффективность учебника.

Smagin I. I.

DIDACTIC AND METHODOLOGICAL CRITERIA QUALITATIVELY HISTORY TEXTBOOKS FOR HIGH SCHOOL STUDENTS

The article proposes an approach to evaluation of the functional efficiency of school textbooks in history from the standpoint of the requirements of the

educational systems of school subjects. It is noted that the current system of criteria and indicators for evaluating textbooks offered by experts incompletely defines modern training requirements and needs improvement.

Trying to define the criteria of quality manual must be with the understanding that the textbook is a scientific and methodical innovative product that represents a major typological and specific features of the public education system and relevant educational system of school discipline

The author offers markers for didactic and methodological criteria for evaluating the functional efficiency of modern history textbooks for senior secondary schools.

The conclusion about the feasibility of using the proposed approach by the authors of textbooks and experts during the validation study of literature in teaching practice.

Keywords: textbook, textbook functional efficiency.

УДК 372.882:821.161.1

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ РАЗРАБОТКИ БИОГРАФИЧЕСКИХ СТАТЕЙ В УЧЕБНИКАХ ПО ИНТЕГРИРОВАННОМУ КУРСУ «ЛИТЕРАТУРА (РУССКАЯ И МИРОВАЯ)» С ПОЗИЦИЙ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА

В. В. Снегирева,

кандидат педагогических наук,

старший научный сотрудник лаборатории

обучения русскому языку и языкам других этнических меньшинств,

Институт педагогики НАПН Украины

e-mail: v_snegiriova@i.ua

В статье рассматривается теоретическая база разработки в учебниках по интегрированному курсу литературы биографических статей о писателях с позиций культурологического подхода.

Ключевые слова: биография писателя, личность, культура, литература, художественное произведение, интегрированный курс, культурологический подход, контекст, концепт, концептосфера.

Постановка проблемы. Каждое литературное произведение отражает личность писателя или поэта, выражает авторскую позицию. Без ее усвоения невозможно полноценное восприятие школьниками художественного текста. Услышать голос писателя, увидеть своеобразие его личности, харак-